

Madarak, oroszánok, égő zsiráfok

Beszélgetés Szemadám Györggyel
életről, irodalomról, képzőművészetről

Polihisztorok manapság köztudomásúlag már nincsenek, Szemadám György mégis sok műfajú alkotó: Munkácsy-díjas festőművész, művészeti író, filmrendező, ismeretterjesztő tévéműsorok szerkesztője és közreműködője, azonkívül a Magyar Művészeti Akadémia képzőművészeti tagozatának vezetője. Az avantgárd performer pályakezdés gyermekbetegségeit kinőve művészete klasszicizálódott, alkotói és közéleti gondolkodásában pedig egyéni harmóniába rendeződött az újítás és a hagyomány.

– *A pályakezdésed a lefojtott kádárizmus időszakára esett. Hogyan lettél képzőművész?*

– Erre illene azt válaszolni, hogy kora gyermekkoromtól remekül rajzoltam – ez egyébként igaz –, de azért mégsem volt olyan problémamentes a pályaválasztásom. Utólag úgy látom, Isten ujjá is kellett hozzá. Az életemben nagyon sok teljesen váratlan, véletlenszerű külső beavatkozás történt, amit csak úgy tudok értelmezni, hogy a Jóisten – vagy a sors – keze nyúlt közbe. Én igazából nem is képzőművész akartam lenni, hanem biológus, azon belül pedig ornitológus. Zárójelben megjegyzem: engem a madarászok mind a mai napig számon tartanak. Járom a terepet és figyelem a madarakat.

– *Ennek a szenvedélynek a műveidben is temérdek nyoma van...*

– Jobb híján, mert a madarakat ismerem a legjobban. A madár nagyon szerencsés motívum, mert színben, formában rendkívül sokféle lehet. Primitív megközelítés, de egy madár akárhol elhelyezhető a képen: úszhat a vízben, lebeghet a magasban. Gyermekkoromban a rajzolás afféle mellékes tevékenység volt: a humaniórák mellett a természettudományos érdeklődés

is jellemzett – elsősorban a természetrajz vonzott. Vesztemre elsőként ezt céloztam meg: a gimnáziumban azért mentem például humán tagozatra latint tanulni – ami mai ésszel az elmebajjal határos –, merthogy a madarak elnevezése is latin. Anyám, aki egyedül nevelt, lehetett volna annyira észnél, hogy ebben kiigazít engem.

– *Orientált valamerre a család?*

– A szüleim nagyon hamar, hatéves koromban elváltak. Tizenhárom évesen lett egy nevelőapám, de meglehetősen független voltam.

– *A Szemadám történelmi név. Tudatában voltál valamennyire ennek?*

– Erre csak utólag jöttem rá. Tudtam, hogy apám francia hadifogságból jött haza. Az ötvenes-hatvanas évek légrétege olyan volt, hogy az emberek bizonyos dolgokat nem nagyon beszéltek ki, még házon belül sem. Amúgy Szemadám György Jenőként születtem, de valamiért átírták a személyi igazolványban a nevemet fonetikusán, Szemadámnak. Állítólag svájci francia eredetű név, egy falu is van ilyen, egy betű különbséggel. Azt tudtam, hogy a régi világban volt valami híres őszám, de nagyon

ködösen. Egyébként nem egyenes ági leszármazottja vagyok a katolikus néppárti képviselőnek, pénzügyminiszternek, miniszterelnöknek, aki arról nevezetes, hogy az ő regnálása alatt írták alá a trianoni békét: kerestek a Parlamentben egy olyan embert, aki hajlandó feláldozni magát, a presztízsét.

– *Úgy tudni, nem tolongtak a jelentkezők...*

– Néhány hónapig volt csupán miniszterelnök, utána vissza is vonult a politikától. Ebből kifolyólag engem a középiskolában kétféle módon is lehetett utálni. Viszonylag jó tanuló voltam, de a magatartásommal állítólag mindig valami probléma mutatkozott: év végén, az utolsó tanítási napon szétéptem például a latinkönyvemet. A Rákóczi Gimnáziumban egyrészt patinás, régi vágású paptanárok, másfelől gyorstalpalón kiképezett, veretes kommunisták is tanítottak. Előbbiek azt jegyezték meg, hogy én a trianoni országvesztő leszármazottja, tehát egy nyilvánvalóan teljesen elvetemült család sarja vagyok. Az utóbbiak meg úgy néztek rám, mint aki olyan rossz nevet visel, ami még az ántivilágból jön, magyarán valami elvetemült arisztokrata lehet. Az, hogy az anyám

tisztos szegénységben, egyedül nevelt, a kutját nem érdekelte. Ez a kétfelől jövő gyűlölet megmérgezte a gimnáziumi éveimet, emiatt – meg kell mondanom – sem az intézményre, sem a tanáira nem gondolok jó szívvel. Nyilván jó okuk volt rá, hogy engem nem is nagyon javasoltak továbbtanulásra – mondjuk azt: úgy voltam duplán hátrányos helyzetű, hogy erről nem is nagyon tudtam.

– Akartál amúgy egyetemre menni?

– Az érettségi után jelentkeztem biológia–kémia szakra; természetesen nem vettek föl. Az első számú feladat ezután az lett, hogy a katonaságot megússzam. Nem volt két évem rá, hogy megpróbáljanak belőlem egy sunyi, szolgalelkű férget faragni – még szimuláltam is a cél érdekében. Miközben céllövő voltam az egyesített tisztis iskolai sportszakosztályában – hogy ha mégis behívnának, legalább sportszázadba kerüljek. Kétségbeesett menekülés volt, de sikerült – utána már csak munkahelyet kellett keresni.

– Ekkor kerültél az Állatkertbe?

– Igen, de véletlenek sorozatát követően. Schmidt Egon, a Kossuth-díjas író és ornitológus javasolta, hogy menjek az állatkerti madárosztályra dolgozni. Ám ott éppen nem volt hely – így kerültem az oroszlanbarlangba. Első menetben oroszlanokkal és medvékkel foglalkoztam. Néhány év múlva, amikor kineveztek főápolónak, már az összes ragadozó állat hozzám tartozott.

– *Meglehetősen romantikus pályakezdés: mintha egy kamaszkori álmom beteljesülése volna...*

– Én egyáltalán nem ilyesmiről álmodoztam: elsősorban jó gyerek akartam lenni. Szorgalmas, jó tanuló, a társadalom hasznos tagja. De valahogy mindig rossz gyerek voltam, eleve oda soroltak be. Már a gimnáziumban is – felnőttként meg egyenesen a rendszer ellenzékéhez tartoztam. Az Állatkertben hatvanhétől hetvenötig dolgoztam.

– *Klasszikus idők. Hogyan lett ebből képzőművészet?*

Szimbával (Haris László felvétele)

– Egy újabb elképesztő véletlen folytán. Ma is élesen van előttem: tizenkilenc évesen takarítottam az oroszlanketrecet a kollégámmal, aki egyébként háborús bűnös volt: öt évet ült Rákosi börtönében, ötvenhatban szabadult, és nagyon kellett vigyáznia magára. Igen jóban voltam vele, s tudtam róla, hogy amatőr festő. Ketrektakarítás közben végig-

gondoltam az életem tökéletes kudarcát. Az osztálytársaim többsége egyetemre járt, én pedig, akárhogy is nézem, segédmunkás voltam. De gondoltam: a nullpont arra is jó, hogy most kitalálhatom magamat. Számot vetettem a képességeimmel, mire lennék alkalmas. Még a színház is eszembe jutott: nagyon sokat szerepeltem a gimnáziumi önképzőkörben, volt kedvem, s talán tehetségem is a színi pályához – de igen jó idegek kellett volna végigverekedni magam a rostákon.

– *Jobb idegek kellene, mint a képzőművészethez vagy az irodalomhoz?*

– Igen. Az írás meg a kép mögé el tud bújni az ember.

– *De itt is legalább olyan nagy a kenyérharc, az érvényesülésért folytatott küzdelem...*

– Engem ez nem érdekel. A képzőművészetben kasztokat lehet felfedezni: nem ugyanazért fest mindenki.

– *Ezt érdemes lesz majd később kibontani – de most vizsgálja az oroszlanketrecet...*

– Végiggondoltam, hogy van egy olyan tehetségem, amit gyerekkoromban sokra becsültek: hogy jól rajzolok. Attól a naptól képzőművésznak gondoltam és mondtam magam. Onnantól az volt a cél, hogy ezt mindenki el is higgye rólam. Megpróbáltam kitörni a szűkeségből a távoli színek felé. A fényt számomra csak valami művészi pálya mutatta.

– *Autodidakta módon indult a pályád?*

– Igen. Kiszálltam a ketrecből, s megkérdeztem a kollégát, hol lehet olajfestéket és vásznat beszerezni. Akár hiszed, akár nem, ezt követően történt egy elképesztő véletlen. Otthon pasztellel kezdtem el dol-

Gyermekkori rajzok, 1956 (Kecskeméti Kálmán felvételei)

gozni, de időnként terpentint is használtam, mert az a pasztellet érdekes módon oldja. Öten laktunk ott-hon egy nem egészen nyolcvan négyzetméteres lakásban, s anyámék megalégelték ezt a szagot – gondolom, engem is. Anyám albérletet keresett nekem, és merő véletlenségből egy kiváló, etikus művész, Vaszkó Erzsébet lett a főbérlőm.

– Aztán meg a mestered is...

– Ez valahogy bizonyíték volt arra, hogy jó utat választottam. Megmaradt néhány akkori munkám: nem dilettáns dolgok, csak naivak.

– Terelgetett téged Vaszkó Erzsébet?

– Nem nagyon. Inkább könyveket adott, úgy orientált. De amikor odaköltöztem, még nem tudtam, hogy ő kicsoda. Mindig azt mondják, hogy a mester keresi meg a tanítványt – így is fel lehet fogni a kapcsolatunkat: ő jött át hozzám, s kérdezett rá, hogy miket festek. Óriási különbség volt köztünk – számomra először egy kedves, idős néninek tűnt, aki udvariaságból vagy unalomból érdeklődik a munkáim iránt. Ha engem húszévesen megpróbál módszeresen taníttatni, valószínűleg nem hallgatok rá, mert a gimnázium

végképp elvette a kedvemet mindenfaj-

ta tanuló státusztól: csakis saját magam akartam a világot feltárni. De ő nagyon tapintatosan egy Klee-kötetet adott a kezembe – ami hatvanhétben azért elég szokatlan volt –, hogy nézegessem. Amíg nála laktam, nagy tapintattal hozzászólt egyes képeimhez, s amikor már nem laktam nála, akkor is rendszeresen meglátogattam, s megmutattam a képeimet, amiket ő véleményezett. Teljesen mást csináltam, mint amit ő: én akkoriban egy geometrikus, absztrakt világban mozogtam, ő pedig egy puha, pasztelles, kicsit szürrealisztikus, a nonfiguráció határán álló, misztikus művészetet művelt – valóban

közel állt Klee-hez. Ezt a tanítást inkább etikai tanításnak tekintetem. Rendszeresen jártam kiállításokra, s láttam a hatvanas-hetvenes évek magyar festészetét. Soha nem hittem volna, hogy azok a hatalmas nevek, akikkel akkor tele volt a Múcsarnok, mennyire elévülnek: mára leesnek a képeik a falról – azoknak az embereknek a nevüket sem tudjuk ma már.

– Ez amolyan igazságtalanság az utókor részéről, vagy valóban nem időtállóak?

– Az utóbbi. Emlékszem, egy szentendrei kiállításon Korniss Dezső nagyon erősen elkapott engem. Ő kirítt ebből a tömegeből – nem mondhatom, hogy annyira tettsett, mindenesetre egy életre megjegyeztem a nevét. Vaszkó Erzsébetéről úgy nyilatkoztak a barátai – Barcsay Jenő, Frank János, Schéner Mihály, Halmy Miklós –, hogy ő egy bűvőpatak. Kevés műve van, keveset állít ki, a háttérbe húzódik – de mindig fel-felbukkan, és a tiszta vízával megdöbbsenti az arra járókat. Rendkívül erkölcsös ember volt. Előbb a bölcsészkaron filozófiát hallgatott, utána lett képzőművész Vaszary János tanítványaként. Az ötvenes években nem állt be a kórusba, inkább a két nővérel karácsonyfadíszeket festve tengette az életét. Van olyan festő, a kortársaim között is, aki mindent virtuóz módon meg tud csinálni: még szocreál képet is tud festeni, ha akar – például paródiaként, idézőjelben. S vannak olyan festők, akik nemcsak azért nem festettek Lenin- vagy Sztálin-portrét, mert nem akartak, hanem mert nem is tudtak volna. Minden művésznek vannak korlátai: előbb-utóbb kiderül, mi az, amit nem tud. Ez az egyik legnagyobb tudása a képzőművészeknek: ha ismeri a korlátait.

– *Te ismered?*

– *Én azt hiszem, hogy pontosan tudom, mibe ne vágjam bele a fejszemet, s mi az én saját világom. Vaszkó Erzsébet valószínűleg nem is nagyon tudott volna Rákosi-portrét festeni, de ez egyáltalán nem baj, nem szakmai hiányosság. De meg lehetett tanulni tőle egyfajta emberi tartást. Itt térnék rá a már említett művészi kasztokra. Vannak olyan naiv művészek, akik maguk sem tudják, miért alkotnak. Vannak kismesterek, akik kiváló utánczó. De például az a Vermeer-hamisító egy igazi művész volt ezzel együtt. Vannak, akik csak a pénzért alkotnak, mint a kereskedők a hindu kasztrendszerben: a megrendelés mozgatja őket. Önmaguktól neki se indulnak. Vannak olyanok – ez már a harcosok kasztja –, akik a hírért, névért, dicsőségért csinálják. Semmi nem számít, a nyomor sem: egyszerűen csak megmutatni akarják magukat, hogy léteznek. S a két kezemen meg tudom számolni, hány olyan embert ismerek, akik a legfelső kasztba tartoznak, a brahmanok közé: ők a transzcendencia irányába tartva, a megvilágosodásért festenek. Vaszkó Erzsébet ilyen volt.*

– *Feladtad a magas labdát: te magadat melyik kasztba sorolod?*

– *Mindegyik kasztban lehet nagyon magas rendűt alkotni. Én még a harcosok kasztjába tartozom.*

– *De van átjárás a kasztok között?*

– *Valószínűleg alkati meghatározottság. Mindenesetre a harcosok kasztját a kórosan elhízott éntudat jellemzi, és egy művésznél ezt normálisnak fogadják el. Én egy idő óta igyekszem a saját éntudatomat letörni, hogy a transzcendens felé mozdulhassak. Ám ez amúgy is adódik magától: az*

ember előbb-utóbb rálép a saját útjára. Akkor már a képzőművészeti élet – hogy milyen trendek vannak, a művészettörténészek mit diktálnak – az embert, főleg így, a hatvanhatodik évben, annyira nem befolyásolja. Ugyanakkor nyitott szemmel kell járni.

– *Ha nem a hiúság vagy az érvényesülés a mozgóerő, akkor micsoda?*

– *Amikor elhatároztam, hogy képzőművész leszek, az mozgató, hogy megmutassam: én is vagyok valaki, saját magamnak is bizonyítsam, hogy létezem.*

– *Melyik volt az a pillanat, amikor nemcsak vágytál a művészi létezmódra, de már bizonyosságod is volt e tekintetben?*

– *Volt a pályámon néhány öran-gyalom, idősebb barátom, köztük művészettörténészek is, akik segítettek e folyamatban. Frank János és Mezei Ottó mellém állt, noha – meg kell vallanom – azzal a fiatal-emberrel, aki akkor voltam, ma nem szívesen találkoznék. Túl-zottan frusztrált voltam, s meglát-szott rajtam az erőlködés. Ahogy egy vidéki, tanyasi gyerek felkerül Budapestre, s igyekszik utánozni a laza viselkedést, megpróbál beilleszkedni abba a másik világba – annak eleinte ez nagyon rosszul áll. Nekem képzőművészként az első képeim és gesztusaim valószínűleg ezt a rettentő hátrányból induló görcsösséget mutatták – talán csak a hihetetlen energia szólt mellettem. Az viszont, hogy*

Vaszkó Erzsébet és Vörösvári Ákos első kiállításom megnyitóján (Lindwurm Ágnes felvétele)

valamit kétségbeesetten keresek magamban, imponálhatott ezeknek az embereknek.

– *A puhább kádárizmusban az érvényesülésnek egészen furcsa csatornái voltak. Egyértelmű volt, hogy neked az undergroundhoz kellett sodródnod?*

– *Igen. Egyrészt nem vettek fel a Képzőművészetre. Az Állatkert után egy hónapig dolgoztam a Magyarországon turnézó Aeros Cirkusznál, s épp közben felvételiztem a főiskolára. Én akkor már valakinek gondoltam magam: mint nagy állatokkal foglalkozó, olyasmit csináltam, amit az országban nagyon kevesen, s tudtam, hogy jól csinálom. A Bábszínházban tartott egy nagyon sértő beszédet a Képzőművészeti párttitkára. Elmondta: mi mindnyájan azt hisszük magunkról, hogy művészek vagyunk, holott nullák – örületes hosszú tanulásnak kell jönnie, a főiskola megrostál bennünket, de*

már be se fogunk jutni. Én akkor azt mondtam magamban: barátom, fogadok veled, hogy amikor a te nevedre mint képzőművészre már senki nem fog emlékezni, az én nevemet akkor is ismerik. A felvételin ott voltam két órát, s utána hagytam a csudába az egészet: nem lett volna belőlem jó képzőművészeti főiskolás. Próbáltam inkább magamat képezni, ellesni egy csomó mindent. E tekintetben nem vagyok kirívóan egyedülálló figura: abból a generációból sorolni tudnám, hogy kik voltak vízűgyesek, hajóépítő mérnökök, tanáreberek, sőt papok, akik nem végeztek képzőművészeti főiskolát, mégis képzőművészek lettek. A nemzedékemnek legalább a fele ilyen volt. Az önképzésnek voltak persze vadhajtásai is: például Darwin összes művét is elolvastam, ami nagy marhaság volt, de akkor úgy éreztem, hogy ez valamiért fontos lehet. A Széchényi Könyvtárban viszont egyiptológiával és magyar néprajzzal is foglalkoztam – hogy bármikor le tudja ezekből diplomázni, ha szükséges.

– Ezek azért később mind hasznosulhattak a pályád során...

– Hogyne, a *Jelképtár* című könyvem például ezek a stúdiók alapozták meg. Másfelől mindig írtam tanulmányokat, kritikákat, illetve meglepő témájú könyveket. Itt van például az *Apokrif álatlan* című könyvem, amely kriptozoológiával, azaz bizonytalan létezésű állatokkal foglalkozik; írtam afrikai útleírást *Leopárd a teraszon* címmel; kultúrtörténeti tanulmánygyűjteményt *Vándorok könyve* címmel, amely lényegében *Az ember tragédiáját* elemzi; szépirodalom gyanánt pedig a *Zé, Ó és Ó* címmel az állatkerti élményeimet dolgoztam fel.

– Ezek kiegészítik a képzőművészeti alkotásokat vagy egyenrangúak velük?

– Öregkoromra már egyenrangúak. Korábban a képzőművészet volt elől. Egészen másfajta alkotói folyamat az írás meg a festés – számomra az írás azért nehézkes dolog. Viszont lineáris ügy: egy adott gondolatmeneten haladok végig, esetleg visszaugorhatok ugyanazon a vonalon egy mondatot vagy egy jelzőt kicserélni. A festés viszont nem lineáris: egy képhez bárhol hozzányúlhatok, bárhol folytathatom.

– Attól ez még időben lineáris...

– Számomra a szöveg egy hosszú csík, a kép pedig egy felület. A festés – legalábbis ahogy én festek – emiatt sokkal szöszmötölösebb, játékosabb. És felszabadítóbb is, mert rengeteg dologra tudok közben gondolni – nem azt a fajta koncentrációt igényli, amit az írás. Ezért aztán nagyon jó váltogatni a kettőt.

– Amiről eddig beszéltünk, az számomra egy konzervatív művész kontúrjait rajzolja ki, aki szorgosan kutat, elmélyült háttérmunkát végez, majd a kreatív adottságaira támaszkodva szintetizál. Ezzel szemben a te nevedhez avantgárd performanszok is fűződnek. Például egy kitömött zsiráfot is felgyűjtöttél, ami jól megidézi a tobzódó underground világát. Hogy jön össze ez a kettő?

– Mint mondtam, én az ifjúkori magammal nem szívesen találkoznék. Akkor ezeket az akciókat happeningeknek neveztük. De én akkor csináltam ilyen akciókat és akkor festettem pimasz képeket, akkor voltam ellenzéki, amikor ennek nem volt szezonja. A nyolcvanas évektől már tudatosan leszámoltam ezekkel a performanszokkal, ezekkel a body art-os önmuto-

gatásokkal. Az én performanszaim a baráti körömnek szóltak, akiket nem feltétlenül megbotránkoztatni akartam, hanem elvinni őket egy sajátos világba. Csináltunk például egy nyolcórás zenélést is, amibe bárki bezállhatott.

– *S a barátaid fogták az égő zsiráf üzenetét?*

– Nagyon egyszerű volt a kiindulási pont: Salvador Dalínak van egy *Égő zsiráf* című festménye, és Dalí hetvenedik születésnapjára szereztem az Állatkertből egy kitömött zsiráfot. Ez egy elpusztult kis zsiráf volt, s ezt gyűjtöttük fel sajátos hódolatként. Tudatosan hagytam abba ezeket, mert elkezdett a dolog üzletiesedni. Tíz évvel azelőtt a balatonboglári kápolnátárlatokon még lelkesen részt vettem, de néhány év múlva átértékeltem magamban az ott zajló dolgokat. Utólag azt kell mondanom: tíz képzőművészre három besúgó jutott, és sok esetben ezek abból a tizből verbuválódtak. A Fiala Művészek Klubjában is engedtek egy-egy ellenzéki figurát mozogni, hogy mint egy csali köré gyűljenek a többiek – így jobban meg lehetett őket figyelni. Egy idő után, tudva vagy tudatlan, provokátor lehetett mindenki, aki ezekben részt vett. Én részt vettem, s vállalom is a felelősséget, hogy olyan embereket is belevittem ebbe a körbe, akikkel – úgymond – addig semmi baj nem volt; de az én performanszaimon látó körbe kerültek. Az első írásos jelentés, ami rólam szól és amit megkaptam, 1973-ból származik. Mivel nonfiguratív képeket festettünk és kiállítottuk a TIT-stúdióban, jobban féltek tőlünk, mint az íróktól, ami azért elég meglepő.

– *Lehet azt mondani, hogy hamarabb megcsináltad a saját rendszerváltásodat?*

– Járok egy utat, amelyet a tarot lapjai jól leírnak: az ember egyre inkább magára marad, és a külvilág reflexióitól függetlenül elkezd építkezni. Az a belső építmény persze időnként le-leomlik, és újra kell rakni: ez nem más, mint saját magamnak az érlelése és megújítása.

– *Miközben magadra maradsz, mind több közösségi cselekvésbe bonyolódsz. Nem ellentmondás ez?*

– Ez az érési folyamattal együtt jár. A gyerek még csak azt tudja: én, én, én. Ahhoz már egy serdültebb valaki kell, hogy észrevegye a másikat. Ezt pedig messze túlhaladja, kollektív „mi” érzet jön be, amikor az ember rádöbben, hogy egy kulturális szövetbe ágyazódik, s felelősséggel tartozik mások iránt. Részt vettem például olyan dolgokban, mint a SZETA-aukción, amit az akkori ellenzék hozott létre, s ott eszméltem rá a szolidaritás fontosságára. Olyan szervezőtársaim voltak, mint Somogyi Győző, akivel ott barátkoztam össze. Nem a karrierünket építettük, mert nyilvánvalóan kontraproduktív volt részt venni ebben egy kommunista rendszerben.

– *A Magyar Művészeti Akadémia körül nagy viharok dúlnak. Mit szólna ahhoz a balliberális publicisztikai közhelyhez, miszerint az MMA ideológiai alapozású szervezet?*

– Makovecz Imréről kellene kiindulni. Ő nagyon erős, határozott karakter volt, bizonyos dolgokat igen keményen elutasított. Minden szinten elutasította például a rasszizmust, a megalkuvást, a kommunizmust, mindenfajta diktatúrát.

– *Ezek mind vállalható elutasítások...*

– Azért sorolom őket. De Makovecz ugyanakkor olyan nagyformátumú egyéniség volt, hogy a pusztja jelenléte is sértett embereket. Az egyik író, akit nem neveznék itt

meg, látta és hallotta Makoveczet beszélni, s őrzöngött a jelenségtől: azt mondta, hogy ő a megtestesült fasizmus, akitől félni kell. Szó sincs pedig ilyesmiről: a formátumát volt nehéz egyeseknek elviselni. Ő nem az a pörgőkalapos, csikós figura volt, amilyenek az ellenlábasai megpróbálják lefesteni.

– *A köztestület már az ő halála után jött létre. Rosszul gondolom, hogy új helyzet van?*

– Nem igaz, hogy az ő szellemiségével bárki is szembe menne az akadémián belül. Ehhez nagyon erősen ragaszkodunk, mert helyesnek tartjuk. Ebben természetesen nagyon hangsúlyosan szerepel a nemzettudat erősítése. Az akadémiánkkal kapcsolatos őrzöngésnek igen alacsonyrendű az indítéka: a sértettség, hogy észre kéne venni, más érdemesek is vannak a terepen.

– *A népművelői attitűd és az alkotás mennyire tud összefüggni a közéleti ténykedéssel?*

– Az egyik legvisszataszítóbb szöveg, amikor egy értelmiségi, egy művész azt mondja, hogy ő nem foglalkozik a politikával. Ez a negatív hozzáállás, és én nagyon utálom a negatív hozzáállást. A kritikai hozzáállás mindig könnyebb, mint a konstruktív: a konstrukció és a destrukció a képzőművészetben sem keverendő össze. Én azt gondolom: politikán azt kell érteni, hogy az ember a közügyekkel foglalkozik. Erre én felnőtt emberként nem mondhatok nemet: bármikor interakcióba kerülök a többi emberrel, tágabb értelemben az mind politizálás. Ezt elhárítani magamtól, úgy tenni, mintha nem volnék felelős a közösség dolgaiért, kimondottan aljasságnak tartom. Amikor azt mondja valaki, hogy minden politikus gazember, az azt jelenti, hogy nem érdemes

emberi közösségben élni. Igenis lehet erkölcsösen gondolkodni és cselekedni, lehet igazat mondani, lehet az igazságot terjeszteni. Egy művész is ezt teszi ideális esetben.

– *Hogyan jellemeznéd szellemi-politikai irányultságodat?*

– Nemzeti konzervatív liberális vagyok. Úgy gondolom, hogy van bennem egy roppant erős mag, ami a múltat, a történelmi identitást, a kontinuitást foglalja magában. És van bennem egy nagymértékű, nyitott kíváncsiság is minden új iránt. Nagyon érdekel a kísérletező, más utakat járó emberek véleménye. Én ezt nevezem liberalizmusnak.

– *Ha az a húszéves pályakezdő képzőművész szembesülne azzal, hogy mára hová és mire jutottál, mit gondolna: milyen lett ennek a pályának az íve?*

– Nagyon sokszor gondolok arra, mi lett volna, ha... Mi lett volna, ha elvégzem a biológia-kémia szakot az egyetemen? És így tovább. Az az érzésem, hogy – noha nagyon sokat alakítottam a sorsomon – alapvetően sokkal jobban is lehetett volna csinálni a dolgokat. De ha az a húszéves fiatalember felsorolná a legvadabb vágyait, hogy mi szeretne lenni idősebb korában, a mostani létezésemnek a felét sem tudná elképzelni. Annyival többet kaptam az élettől, a sors annyival többet adott két kézzel, mint valaha is gondoltam volna, hogy az meghökkentő. Van négy jól sikerült gyermekem, mindegyik a helyén; négy nagyon szép, egészséges unokám. Az emberek vagy szeretnek, vagy nem, de nagyjából megállapítható rólam, hogy ki vagyok – Isten ellen való vétek volna, ha egyetlen zokszavam is lenne. Úgy érzem, sokkal több jutott nekem, mint amit a képességeim alapján megérdemeltem.

Csontos János